

TÜRKİYE'DE ŞEHRIYAR'LA İLGİLİ BELLİ BAŞLI ÇALIŞMALAR

Ali GÜZELYÜZ*

Öz

Farsça ve Türkçe şiirleriyle İran'ın en önemli şairleri arasında yer alan Şehriyar, 1954 yılında Heyder Baba'ya Selam şiirinin ilk bölümünü söyledikten sonra dünyaca tanınmaya başlanmış ve özellikle Türk dünyasında önemli bir yere sahip olmuştur.

Şehriyar ve Heyder Baba'ya Selam adlı şiirinden Türkiye'de ilk defa 1955 yılında Mehmed Emin Resulzade, Türk Yurdu dergisinde yazdığı bir makaleyle söz etmiştir. İlk bilimsel yayın ise 1964 yılında İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünün kurucularından Prof. Dr. Ahmet Ateş tarafından gerçekleştirilmiştir.

Bildirimizde Şehriyar ve şiirleri konusunda Türkiye'de yapılan belli başlı bilimsel araştırma ve yayınlardan söz edilecektir.

Anahtar sözcükler: Şehriyar, Heyder Baba'ya Selam, İran edebiyatı, Türk edebiyatı.

SCHOLARLY WORKS AND PUBLICATIONS RELATED TO SHAHRIYAR IN
TURKEY

Abstract

With his Persian and Turkish poems, Shahriyar, who is one of Iran's most important poets, became famous around the world in 1954 after he recited his first poem "A Salute To Heider Baba" and had an important place particularly in the Turkish literature world.

In 1955, for the first time in Turkey Mehmet Emin Resulzade mentioned in an article about Shahriyar and the poem "A Salute To Heider Baba". The article was published in a magazine named "Türk Yurdu". First scholarly published article about him was written by Prof. Dr. Ahmet Ates, The founder of Persian Department of Istanbul University.

Our paper aims to mention about some certain scholarly works and studies that have been done about Shahriyar and his poems in Turkey.

Keywords: Shahriyar, "A Salute to Heider Baba", Iranian Literature, Turkish Literature.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, e-posta: guzelyuz@istanbul.edu.tr, Orcid: 0000-0003-0484-596.

Hem Farsça hem de Türkçe şiirler söyleyen Muhammed Hüseyin Şehriyar (1904-1988), 20. yüzyılın ikinci yarısının en büyük şairlerinden biri olup sadece İran'da değil, bütün dünyada özellikle de Türk dünyasında tanınmıştır.

Meşrutiyet yıllarında, Heyderbaba dağının eteğindeki yemyeşil Hoşgenab bölgesinde ikamet ediyorlardı. Şehriyar, bu bölgede geçen çocukluk yıllarını hiçbir zaman unutmamış ve bu dönemin anıları, yaşının ilerleyen yıllarında Azeri Türkçesi ile söylediği Haydar Baba'ya Selam adlı şiirinin ilham kaynağı olmuştur.

Türk şiirinin bir bayrağı mahiyetinde olan Haydar Baba'ya Selam adlı muhteşem şiirinin ilk bölümü 1954, ikinci bölümü ise 1964 yılında yayımlanmıştır.

Bu şiir, 70'in üzerinde dile çevrilmiş ve ona yüzlerce nazire yazılmıştır.

Şehriyar'ın bütün Türkçe şiirlerini Yahya Şeyda, «Şehriyar ve Azerbaycan Dilinde Eserleri» adıyla 1982 yılında Tebriz'de yayımlamıştır.

Şehriyar'ın Farsça şiirleri ise dört ciltlik Divan ve iki ciltlik Külliyyat halinde İran'da basılmıştır.

Haydar Baba'ya Selâm şiiri Türkiye'de ilk defa 1955 yılında, yani İran'da yayınlandığı tarihten bir yıl kadar kısa bir süre sonra Türk Yurdu dergisinde yayımlanmış, Türk halkı tarafından ilgiyle karşılanmış ve büyük yankılar uyandırmıştır.

Bilimsel araştırmalar ise, bu şiirin Türkiye'de yayımlanmasından hemen sonra başlamıştır. İlk bilimsel yazı, Mehmed Emin Resulzâde tarafından "Edebî Bir Hadise" başlığı altında, Ankara'da basılan Azerbaycan dergisinin 1955 yılındaki 4, 5, 6 ve 7. sayılarında yayımlanmıştır.

Bu yazıdan kısa bir alıntı:

"...Haydar Babaya selam" eserinde şair bir dağ çevresinde geçen çocukluk hatıralarını canlandırır. Dağ yanından saf ve aydın bir su duruluğuyla akan ve Azerbaycan lehçesindeki tabirlerin "bütün letafetini" ustaca latif bir usulle anlatan Şehriyar, yıllardan beri gönlünde beslediği hasreti, sevgilisine kavuşmuş bir âşık hararetiyle ifade eder. Meşhur saz şairlerinin kullandıkları cana sinen bir ahenkle yazılan "Haydar Baba" 76 bentten ibarettir. Bu bentler tabiatın köy hayatının, çocuklukta oynanan oyunların, halk eğlencelerinin bayram ve matem günlerinin, örf ve adetlerin, yaz-kış hayatındaki bütün hadiselerin birer canlı tablosunu verirler. Bu tabloları tasvirde kullanılan insanın halk

ağzında söylenen sade, fakat canlı kelimelerle teşekkül etmesi, ona ayrı bir güzellik ve ifade kudreti bahşediyor.

Şair, halkın konuştuğu dili öyle akıcı bir şiir dili haline getiriyor ki, bunu okuma-yazması olmayan bir köylü anladığı gibi, edebi zevki incelmış herhangi bir aydın da büyük bir zevk ile okur ve gerçek bir sanat eserinden duyacağı heyecanı duyar...

...Tebriz postasının getirdiği bir harika eserin, Azerbaycan edebiyatında bir hadise teşkil ettiği bizce şüphesizdir. Zengin Azerbaycan edebiyatı geleneklerinde hadise ve merhale teşkil eden eserler az değildir.

Fakat bunlardan bilhassa son yıllardaki edebi hayatta görünenler arasında hiçbiri “Haydar Baba” kadar canlı, kanlı ve bir bakıma, hatta diyebiliriz ki, milli değildir.

“Haydar Baba” da halk yaratıcılığının gerçek kaynaklarından feyz alan, folklorumuzun bütün güzellik ve zenginliklerini kendinde aksettiren samimi, tabii bir şiir çeşidi vardır. Çağdaş edebiyat anlamına mutabık olan bu parlak eser, milli yaratıcılık kudretini temsil eden bir azamet ve ihtişamdadır! Farsçanın fesahat ve etkisine girmiş olup seneler senesi ana dilini unutmuş iken, Azerbaycanlı sanatkarın, derken, bu kadar milli bir şiir yazması yaşadığımız günlerin en büyük hadisesidir!”¹

Kitap olarak ilk bilimsel yayın ise İstanbul Üniversitesi eski öğretim üyelerinden ve Şarkiyat Enstitüsü’nün kurucularından Prof. Dr. Ahmet Ateş tarafından gerçekleştirilmiştir. *Şehriyar ve Haydar Baba’ya Selam* adlı eserini 1964 yılında Ankara’da yayımlayan Ahmet Ateş, bu kitabında hem şairin hayatı ve eserleri, hem de “Haydar Baba’ya Selam” şiirinin içeriği, değeri ve sanatsal özellikleri hakkındaki düşüncelerini bilimsel bir inceleme şeklinde yansıtmıştır. Ahmet Ateş, kitabın önsözünde Şehriyar ve şiiri hakkında ayrıntılı bilgiler sunmaktadır.

Yine 1964 yılında İstanbul Üniversitesi eski öğretim üyelerinden ve Türkîyat Enstitüsü müdürlerinden Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Ankara’da yayımlanan *Türk Kültürü Araştırmaları* dergisinde yayımladığı “Şair Şehriyar” adlı makalesinde «*Şehriyar “Heyder Baba’ya Selam” eseri ile “Azerbaycan Türkününün milli hayatını tüm yönleriyle göstermeye muvaffak olabilmıştır*»² demektedir.

¹ *Azerbaycan*, Ankara, Yıl:4, Sayı 4-5 (40-41), Temmuz-Ağustos 1955; *Azerbaycan*, Ankara, Yıl: 4, Sayı: 6-7 (42-43), Eylül-Ekim 1955.

² Ahmet Caferoğlu, “Şair Şehriyar”, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1964, No: 1, s. 134.

Mehmet Emin Resulzade'nin yazısı, Ahmet Ateş'in kitabı ve Ahmet Caferoğlu'nun makalesinden sonra Şehriyar, Türkiye'de daha çok tanınmaya başlanmış, şiirleri yayımlanmış ve hakkında çeşitli araştırmalar yapılmıştır.

İstanbul Üniversitesi eski öğretim üyelerinden Prof. Dr. Muharrem Ergin, 1971 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayımları arasında çıkan *Azeri Türkçesi* adlı kitabında metin neşri ile birlikte mukayeseli bir dil çalışması yaparak Şehriyar'ın ve şiirinin Türkiye'de geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmasını ve üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmasını sağlamıştır.

Dr. Yusuf Gedikli, Şehriyar'ın bütün Türkçe şiirlerini, «Şehriyar ve Bütün Türkçe Şiirleri» adıyla yayımlamıştır. 1990 yılında Ötügen Yayınları tarafından basılan bu kitapta Yusuf Gedikli Şehriyar'ın hayatı ve şiiri hakkında bilgi vererek Türkçe şiirlerini bölümler halinde yayımlamış ve her bölümün sonunda konu ile ilgili kaynaklara geniş bir şekilde yer vermiştir.

Şehriyar'ın Haydar Baba'ya Selam şiirinden etkilenerek şiir yazan çok sayıda şairimiz de vardır.

Bu şairlerden ve şiirlerinden birkaç örnek:

Türk Halk Müziği sanatçısı ve şair olan Esat Kabaklı'nın "Göllübağ'a Selam"³ adını verdiği 50 beşlikten oluşan (yayımlandıktan sonra beşlik sayısını artırmıştır) şiirinin ilk iki beşliği:

GÖLLÜBAĞ'A SELAM

Yad ellerde melül mahsun gezerken

Gökyüzünde bulutları süzerken

Gara guşlar hayalimi bezerken

Gönlüm düştü memleketin ağına

Hasret kaldım bizim gölün bağına

Göllü bağın göllerinde çimerdik

Harman vakti gelir geme binerdük

Tasalı Bekir'den gorkar sinerdük

³ Göllübağ, Kabaklı'nın doğum yeri olan Elazığ'da bir mahalle ve gölün ismidir.

Rahmetlinin güneş doğsun yüzüne

Ne heybetli görünürdü yüzüme⁴

Yine müzik sanatçısı ve şair olan Fırat Kızıltuğ'un da 25 beşlikten oluşan "Bayburt Şikesteleri" adını verdiği şiirinden ilk iki beşlik:

Şehid Osman, üz sürmege daşına,

Geldim diyim, neler geldi başıma,

Nesahet ver beni alıp garşına;

Çınar, yihılsa da kökü devrülmez,

Helallığa gelen, geri çevrülmez.

Duduzar'dan sabah güneş galhanda,

Guşluh vahdi daşlarını yahanda,

Gellenguşlar yuvasından çıhanda;

Daha çay işmeden, cama çıhardım,

Üstündeki ziyarete bahardım.⁵

Türk siyaset adamlarından Yasin Hatipoğlu'nun da 30 beşlikten oluşan "Haydar Babaya Rapor" adlı şiiri vardır.

Bu şiirin il üç beşliği:

HAYDARBABA 'YA RAPOR..

Hayda baba, ölenlerin oğuldu.

Şehriyar'sız otağımız dağıldı.

Yaşım bitti, bulukların soğuldu.

Sen kalsan da, bize bir gün "gel" derler,

Oğul-uşak birer-birer giderler.

Haydar baba, baharlara güz gelir.

Gençliğimden tatlı-tatlı söz gelir.

⁴ <https://godulkoyu.wordpress.com/2013/02/05/gollu-baga-selam/> (Erişim tarihi: 10.04.2017)

⁵ <http://www.bayburtpostasi.com.tr/m/?id=2438&t=makale> (Erişim tarihi: 10.04.2017)

Ecel günü aman vermez, tez gelir.

Göğsümüzde al mendille gezeydik,

Bahçelerde güzelleri süzeydik.

Gari nene mitil atıp yatanda.

Kız oğlana gülüp işve satanda.

Oğlan kıza gül koparıp atanda,

O güllerde biz de gonca olaydık,

Gam değildi, bir gün sonra solaydık.⁶

Türkiye’de kitap ve makalelerin yanı sıra çeşitli akademik ve kültürel kurum ve kuruluşlar tarafından ulusal ve uluslararası kongre, sempozyum, panel ve toplantılar da düzenlenmektedir. Bunlardan birisi de “Uluslararası Her Yıl Bir Büyük Türk Bilgi Şölenleri”nin üçüncüsü 7-8 Kasım 2016 tarihlerinde Bursa’da Uludağ Üniversitesi’nde Muhammed Hüseyin Şehriyar adına düzenlenmiş ve otuz civarında bildiri sunulmuştur.

Türkiye’de dergi ve gazetelerde de Şehriyar ile ilgili yazılar yayımlanmış, hatta bazı edebiyat dergileri Şehriyar adına özel sayılar çıkarmıştır.

Türkiye’de Şehriyar ile ilgili belli başlı çalışma ve yayınlardan bazıları:

AÇIKGÖZ, Namık, ‘Haydar Baba’ya Selam Nazireleri ve Yayınlanmamış Bir Nazire’, Türk Kültürü Dergisi, Ocak 1989, sayı 30.

AKKUŞ, İbrahim, Haydar Baba-Muhammed Hüseyin Şehriyâr, İstanbul, 2011, Hoşgörü.

AKPINAR, Yavuz, “Şehriyâr’ın Türkiye’de Neşredilmemiş Bazı Türkçe Şiirleri”, EFAD, sy. 11 (1979), s. 507-530.

ALMAZ, Hasan, “Şehriyâr’ın Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinin Özellikleri”, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. İbrahim Düzen, Şanlıurfa, 1997.

⁶ <http://www.irankulturevi.com/turkce/name/13-14/13-18.htm> (Erişim tarihi: 10.04.2017)

ALMAZ, Hasan, “Şehriyâr’ın Türkçe Divanı ve Haydar Baba’ya Selam Şiiri Üzerine Bir Değerlendirme”, Nüsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl: VI, Sayı: 21, s. 135-145, Ankara, 2006.

ATEŞ, Ahmet, Şehriyâr ve Haydar Baba’ya Selam, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Seri:4, Sayı:2, Ankara, 1964.

BOZKURT, Fatma, “Şehriyâr ve ‘Sehendim’ Şiiri”, Bilig, Sayı 4, 1997, s. 185-196.

CAFEROĞLU, Ahmet, “Şair Şehriyar”, Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi, 1964, № 1, Ankara, 1964, s.133-141.

ÇINAR, İkrâm, “Şehriyar’ın ‘Maarifimiz’ Şiiri Üzerine”, Eğitim Dergisi, Sayı 29, 2011.

DADUKLU, İbrahim, “Şehriyar ve ‘Heyder Baba’ya Selam”, Kardeşlik Dergisi, 1964, Sayı 1.

DOĞAN, Muhammet Nur, “Ağrı Dağına Selam” Manzumesi, Zamanın Gözleri Vardır, Alternatif Düşünce Yayınevi, 2005.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Muhammed Hüseyin Şehriyâr”, Türk Kültürü, Sayı 308, Ankara 1988.

ERGİN, Muharrem (1971) Azeri Türkçesi, İstanbul. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ERGİN, Muharrem, Azeri Türkçesi, İstanbul, 1971.

FUAD, Esmira, Muhammed Hüseyin Şehriyar, (Çev. Metin Özer), Peon Kitap, İstanbul, 2014.

GEDİKLİ, Yusuf, Şehriyar ve Bütün Türkçe Şiirleri, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1990.

GEDİKLİ, Yusuf, “Şehriyar, Muhammed Hüseyin”, Yeni Türk İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1995, örnek fasikül, s. 129-130.

KARAIŞMAİLOĞLU, Adnan, “Şehriyar’a Göre Şiir”, Hikmet ve Toplum, 15 Yıl Sonra Şehriyâr’a Selam Anma Günü Bildirisi, 30 Eylül 2003.

KARAYEV, Y.-AKPINAR, Y. “Şehriyar, Mehemed Hüseyin”, DİA, S.471.

KILIÇ, S. -ŞİMŞEK, İ., Haydar Baba'ya Selam, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

KODAL GÖZÜTOK, Türkan, "Ahmet Muhip Dıranas'ın "Ağrı Şiiri ile Şehriyar'ın "Haydar Baba'ya Selam" Adlı Destan-Şiirinin Karşılaştırılması", Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Mart 2008, 5 (1), 81-91.

KUZUCULAR, Şahamettin, "Şehriyar'ın Hayatı ve Edebî Kişiliği", Hece Taşları, S. 13, 15 Mart 2016, s. 5-7.

ÖRS, Derya, "Şehriyar'ın Şiirlerinde Duygusal Temalar", <http://www.farsdili.org/node/96>.

ÖZKAN, Fatma, "Şehriyar ve Sehend'im Şiiri", Türk Kültürü, Yıl : XXXV, Sayı 412, Ankara, Ağustos 1997, s. 23-38,(471-486).

ÖZKAN, İsa, "Şehriyar'ın Şiirlerindeki Kültür Değerleri", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı, Yıl: 2006/1, Sayı: 20, Kayseri 2006, s. 143-152.

RESULZADE, M. EMİN, "Edebi Bir Hadise", Azerbaycan Dergisi, Sayı: 4-5, 6-7, Ankara, 1955.

SARIÇİÇEK, Mümtaz, "Şehriyar'a Selam Haydar Baba'ya Selam'ın Ontolojik Tahlili", Turkish Studies, 2008, 3 (7), 580-591.

SERTKAYA, Ayşe Gül, "Şehriyar'a Irak'ta Yazılan Nazireler", ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2010.

SERTKAYA, Osman Fikri, "Haydar Baba'ya Selam" Şiirinin Türkiye'deki Akisleri", Türk Kültürü, VII/83 (Eylül 1969), s. (24)836-(29)841; "Haydar Baba'ya Selam' Şiirinin Türkiye'deki Akisleri (II) (1989 Türk Kültürü, XXVII/310, Şubat 1989, s. 92 (28)-98 (34); "Haydar Baba'ya Selam Şiirinin Türkiye'deki Akisleri (III) (1990) Azerbaycan Türkleri, Yıl 1, S 1, İstanbul, 1 Nisan 1990, s. 5-7.

ŞEHİRİYAR, Muhammed Hüseyin, "İran Şiirinde Üslup ve Ekoller", Çev. Fahrettin Coşkun, Nüsha, Yıl: V, Sayı: 16, Kış 2005, s. 131-143.

YARDIM, Mehmet Nuri (2008, 4 Nisan) Gedikli: "Şehriyar Türkiye Sevdalıdır". Erişim tarihi: 23 Eylül 2016, http://mehmetnuriparmaksiz.com/sdetay.asp?id=470&d_id=379.

YILDIRIM, Dursun, M. Şehriyar, Haydar Baba'ya Selam, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.